

Kırgızistan'da Kiril Alfabesine Geçiş Süreci ve Gazetelere Yansıması

Ömer ÇAKIN*
Erdoğan AKMAN**

ÖZ

Sovyetler Birliği döneminde Kırgız Devletinde üç farklı alfabe (Arap, Latin, Kiril) kullanılmıştır. Bu dönemde farklı alfabe kullanılması, dönemin sosyal ve siyasi şartlarından kaynaklanmış ve şekillenmiştir. Bu bağlamda Kiril Alfabesine geçişin nedenleri ve amaçları, dönemin propaganda araçlarından biri olan gazetelerde nasıl yansıtıldığı ortaya konulmaktadır.

Özellikle Kiril alfabesine geçiş süreci basın aracılığıyla halka anlatılarak halkın bu duruma adaptasyonu sağlanmaya çalışılmıştır. Gazetelerde Kiril alfabesinin neden gerekli olduğu Komünist Parti tarafından anlatılmış ve alfabenin tanıtımı yapılmıştır. Çalışmada Kiril alfabesine geçiş çerçevesinde gazete haberleri üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Bu bağlamda, Kırgızistan'da Kiril alfabesine geçiş süreci ile ilgili, Kızıl Kırgızistan ve Sovyetlik Kırgızistan gazetelerinde 1940 ve 1941 yılları arasında çıkan haberler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kırgızistan, Kiril alfabesi, Kırgız Dili, Sovyetler Birliği, Basın

Transition Process of Cyrillic Alphabet in Kyrgyzstan and Its Reflection on Newspapers

ABSTRACT

In the Soviet Union, the Kyrgyz used three different alphabets (Arabic, Latin, Cyrillic). These alphabets changed according to the social and political conditions of the period. In particular, the way in which the Communist Party is reflected in newspapers, one of the major propaganda tools, can be seen as an important reference point in terms of seeing the reasons for the change of the alphabet and understanding the circumstances of the period.

In particular, the process of transition to the Cyrillic alphabet was explained to the public through the press, so the public could adapt to this situation. The Communist Party explained in the newspapers why the Cyrillic alphabet was necessary and the alphabet was introduced. Here, evaluations will be carried out within the framework of studies on transition to the Cyrillic alphabet. In this sense, the process of transition to the Cyrillic alphabet will be observed through the newspapers published during that period on the Soviet Union territory of Kyrgyzstan. From the point of the subject; this study will try to analyze the news of 1940 and 1941 in the newspapers of Red Kyrgyzstan and Soviet Kyrgyzstan.

Keywords: Kyrgyzstan, Cyrillic alphabet, Kyrgyz language, Soviet Union, Press

Giriş

Oktyabr (Ekim) İhtilali ile başa geçen Bolşevikler, Türkistan coğrafyasında özgürlük ve adalet söylemleri ile buradaki halklarını kendi yanlarına çekmeyi başarmışlardır. Sovyet egemenliğine giren halkları kendi istedikleri doğrultuda şekillendiren Sovyet yönetimi öncelikli olarak her ülkenin kendi devletini Sovyetler Birliği altında kurmasını sağlamıştır. Sovyetler Birliği'ne bağlı kurulan özerk cumhuriyetlerin temel görevi Marksist-Leninist ideolojinin halka benimsetilmesi olmuştur. Bu amaçla basın etkili bir şekilde kullanılmıştır.

Komünist Parti, basını siyasal hedeflerine ulaşmak ve halka sosyalizmin ilkelerini benimsetmek için bir araç olarak görmüştür (Vural, 1994:29). Sovyetler Birliği'nde otoriter yaklaşımın temelinde şekillenmiş basın, sıkı bir kontrol mekanizması olarak toplumun şekillenmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Toplumdaki diğer organlar gibi basın da Komünist Parti'nin hizmetinde olmuştur. Bu nedenle Komünist Parti basının toplumsal fonksiyonlarından dolayı gazete çalışanlarına ve gazetelerin içeriklerine sürekli müdahale etmiştir (Ayhan, 2008:193-194).

Gazeteler özellikle yeni alfabe konusunda halkın bilinçlendirilmesinde ve eğitilmesinde önemli görev üstlenmiştir. Kırgız halkına Marksist-Leninist ideolojinin öğretilip benimsetilmesinde önemli bir rol üstlenecek gazete ve dergilerde dil ve alfabe çalışmalarıyla ilgili haberlere geniş yer verilmiştir. Basın tarafından yapılan bütün faaliyetler Sovyet yönetimi tarafından kontrol altında tutulmuştur. Bu nedenle

* Yrd.Doç.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, omer.cakin@omu.edu.tr

** Yrd.Doç.Dr., Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, e_akman@mail.ru

Makalenin Gönderim Tarihi: 13.09.2017; Makalenin Kabul Tarihi: 17.10.2017

Kırgızların Sovyet döneminde kullanmış oldukları Arap alfabesi Sovyet hükümeti tarafından hazırlanmıştır. Öyle ki Kırgızlara ait Arap alfabesi 1924 yılında Sovyet hükümeti tarafından İşeneli Arabayev'e hazırlanmıştır (Aşçı, 2009:6). Sovyetler Birliği'nin Komünist ideallerini gerçekleştirmekten uzak olan Arap alfabesi İslam kültürünün taşıyıcı olması nedeniyle Sovyet yönetimi tarafından uygun görülmemiştir. 1926 yılında Kasım Tınıstanov' a Latin alfabesinden oluşan 'Ene Tilibiz' (Ana Dilimiz) adlı yeni okul kitabı hazırlanmıştır (Oruzbayeva, 1998:7). Arap alfabesinden 1927 yılında diğer Türk boylarının Latin alfabesine geçmesinin etkisiyle Kırgızlarda Latin alfabesini kullanmaya başlamıştır (Aşçı, 2009:6). Latin alfabesi Ruslar için Kiril alfabesine geçişte bir kuluçka dönemi olarak görülmüştür. Hatta bunun inandırıcı olması için Kiril alfabesi kullanan Saha Türkleri dahi Latin alfabesine geçirilmiştir. Ancak diğer Türk Cumhuriyetleri gibi Kırgızlar da Latin alfabesini 10 yıl gibi kısa bir süre kullanmıştır. Sovyet gazetelerinde Kiril alfabesine geçişle ilgili fikirler Latin alfabesine tam geçiş sağlandığı düşünülürken ortaya atılmıştır.

Sovyetler Birliği'ndeki anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak amacıyla ilk defa 1933 yılında Ruslar tarafından tek alfabe konusu gündeme getirilmiştir. Latin alfabesinden Kiril alfabesine geçilmesi gerektiği açıkça ifade edilmiştir. Latin alfabesinin Sovyet ülkeleri için tatmin edici olmadığı tartışılmaya başlamıştır. Gazete ve dergilerde Sovyet ülkelerinde Kiril alfabesinin neden gerekli olduğu, Kırgızistan'ın istediği gelişmeyi yakalayabilmesi için Kiril alfabesine geçmesiyle ilgili yazı ve makalelere yer vermeye başlanmıştır. Böylelikle Latin alfabesinden Kiril alfabesine geçiş süreci başlatılmıştır. Özellikle bu dönemde Kırgızistan'ın Rusça ve Kırgızca yayınlanan Sovyettik Kırgızistan ve Kızıl Kırgızistan gazetelerinde Kiril alfabesine geçişle ilgili haberlere geniş bir şekilde yer verilerek kamuoyu oluşturulmuştur. Çalışmada Sovyettik Kırgızistan ve Kızıl Kırgızistan gazetelerinde 1940 ve 1941 yıllarında konuyla ilgili yayınlanan haberler biçim ve içerik açısından incelenerek, Kiril alfabesine geçiş sürecinin sebepleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

1. Latin Alfabesinden Kiril Alfabesine Geçiş

Latin alfabesi Kırgızistan'da okullarda öğretilirken, gazeteler aracılığıyla da öğrenme oranı artırılmaya çalışılmıştır. Kiril alfabesine geçiş Sovyet yönetimin almış olduğu kararla kısa sürede gerçekleşmiştir. 1939 yılından sonra Sovyet yönetimi Kiril alfabesine neden geçilmesi gerektiği ile ilgili yazılar yayımlamıştır. Bu yayımlanan yazılarda Sovyetler Birliği içerisinde farklı alfabelerin kullanılmasının ülkeler arasında diplomatik, ekonomik ve kültürel gelişimi engel olduğu dile getirilmiştir.

Arap alfabesinden Latin alfabesine geçiş sürecinde yaşanan tartışmalar, Latin alfabesinden Kiril alfabesine geçiş sürecindeki kadar uzun olmamıştır. Kiril alfabesine geçişle ilgili Sovyetler Birliği'nin sağlamış olduğu gelişmelere vurgu yapılmıştır. Kiril alfabesine geçişteki zorunluluğun nedeni ise Sovyetler Birliği içerisinde gelişmenin devam etmesi gösterilmiştir (Ergun, 2010:148). Parti Merkez Komitesi tarafından 1939 yılında yayımlanan bir bildiriye Latin alfabesinin kendi görevini yerine getirdiği ve çeşitli sebeplerle Kiril alfabesine geçişin gerekli olduğu bildirilmiştir. Rusların Kırgız eğitim-öğretiminin, edebiyatının, sanatının ve kültürünün geliştirilmesi için verdiği katkılar dile getirilmiştir. Bu nedenle gelişmeleri devam ettirmek için Rusların kullandığı Kiril alfabesine geçmenin gerekliliği üzerinde durulmuştur (Mambetsariev, 1984:64-65). Kırgızların sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmelere Rusların sayesinde ulaştığı fikrine Sovyet gazete ve dergilerde geniş bir şekilde yer verilmiştir. Kiril alfabesine geçiş Kırgızlar için medeniyete giden yolun anahtarı olarak gösterilmiştir.

Gazetelerde 1938-1939 yılları Kiril alfabesine geçişin zorunlu olduğu ve kullanılacak terimlerin Rusça'daki haliyle kullanılması gerektiği fikirleri yazılarak savunulmuştur. 1940 -1941 yıllarında Latin ve Kiril alfabeleri gazetelerde birlikte kullanılmıştır (Altımisova, 2013:88). Kiril alfabesinin halk tarafından kabul edilmesi için ulusal gazetelerde yazılar yayımlanmıştır. Bu yazılarda Latin alfabesinden neden Kiril alfabesine geçilmesi gerektiği anlatılmıştır. 24 Ağustos 1939 yılında yayınlanan Kızıl Kırgızistan Gazetesi'nde bu konuyla ilgili şunlara yer verilmiştir: 'Kırgızistan'ın yeni alfabesinin (Kiril) Rusça'da harflerin okunduğu gibi kullanılması gerektiği ve Kiril alfabesine geçmenin yegane amacı Rus ve Kırgız yazısını birbirine yaklaştırma ve ayrılıkları ortadan kaldırmaktır.'

Bunun yanında Kırgızların hazırlayacakları alfabenin daha önce Kiril alfabesini kullanmaya başlayan Özbek, Kazak ve SSCB'de yaşayan diğer milletlere de yakın olması istenmiştir. Bunun diğer Sovyet

ülkelerinin Kırgız dilinde çıkan gazete, dergi ve kitapları geniş bir şekilde kullanmalarını kolaylaştıracağı belirtilmiştir (Kızıl Kırgızistan, 24.08.1939). Kiril alfabesine geçişte yapılan bütün işler Moskova'da bulunan Yeni Alfabe Komitesi emir ve beyanları doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Komünist Partinin direktifleri doğrultusunda alınan kararlar olduğu gibi uygulamaya sokulmuştur.

Komünist Parti tarafından alınan bir kararla Kırgızlar, 1939-1941 yılları arasında Kiril alfabesini kullanılmaya başlanmıştır. 1942 yılında ise Kırgız halkı tamamen Kiril alfabesini kullanmaya başlamıştır (Mambetsariev, 1984:66). Kiril alfabesiyle hazırlanan yeni alfabe 36 harften oluşmaktadır. Rusça'da bulunmayan /ö/ ve /ü/ sesleri için Kırgızlar özel harfler kabul etmişlerdir. Kırgızlar 1939 yılında kullanmaya başladıkları Kiril esaslı bu alfabe günümüzde de kullanılmaktadır.

2. Kiril Alfabesine Geçişin Siyasi Sebepleri

Arap alfabesinden Latin alfabesine geçiş döneminde olan özgür düşünce, Latin alfabesinden Kiril alfabesine geçişte olmamıştır. Sovyetler Birliği yönetimi Kiril alfabesine geçişte aynı hoşgörüyü göstermemiştir. Kiril alfabesine geçiş tamamen Sovyetler Birliği'nin siyasi çıkarları doğrultusunda gerçekleşmiştir. Sovyetler Birliği izlediği Marksist düşüncenin bir sonucu olan etnik ve dinî kimliğinden bağımsız bir Sovyet vatandaşı ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Çok çeşitli milletlerden oluşan Sovyetler Birliği'nde Kiril alfabesi bütün milletleri ortak bir noktada birleştirerek, Sovyet ideolojisinin oluşturulmasında önemli rol oynamıştır.

Türk halklarına Kiril alfabesinde birbirlerinden farklı harfler kullandıran Sovyet hükümeti, Türk halklarını bölüp, parçalayarak ortak kültürlerini yok etmeyi de amaçlamıştır. Kiril alfabesine geçiş planlı ve siyasi hedefler çerçevesinde gerçekleştirilmiştir (Narmamatova ve Akman, 2010:503). Kiril alfabesine geçişin başlıca nedenlerinden biri de Türk halkları arasındaki bağı ortadan kaldırmaktır (Ergun, 2010:148). Latin alfabesine geçişle birlikte Sovyetlerin sağladığı serbest düşünceyle fikirlerini açıkça beyan eden Kasım Tınıstanov, Latin alfabesine geçmekteki temel amaçlarının Türk halklarının birbirlerine ait ilmî ve edebî eserlerinden faydalanarak, aralarındaki ilişkilerin artırılması olduğunu dile getirmiştir (Tentimışev, 2004:32). Kiril alfabesine geçişle birlikte Kasım Tınıstanov'un belirttiği bütün bağ ortadan kalkmıştır. Kiril alfabesi Türk halklarının birbirlerini okuyup anlamalarını engelleyecek şekilde hazırlanmıştır (Mırzahmetov, 1993:90). Kırgızların Kiril alfabesini kullanmaya başlamaları geçmişle olan bağlarını zayıflatmıştır.

Rus Türkologları; Türklerle ilgili ortak noktaları silmek için büyük çaba sarf etmişlerdir. Komünist düşüncenin biran önce gerçekleşmesi için Stalin'e bağlı güvenlik güçlerinin gölgesinde bu işi yapmışlardır. Stalin kendi görüşlerine aykırı düşünen hiçbir düşünceye yaşam hakkı tanımamıştır. Şüphelendiği insanları dahi yok etmiştir (Tacemen, 2003:57-58). Stalin'in Komünist Parti üzerindeki etkinliğinin artması Türk halklarının ortak alfabe, kültür ve benzeri düşüncelerini açıkça ifade etmelerini engellemiştir. Çünkü bu tür fikirleri taşıyan Kasım Tınıstanov, İşenali Arabayev gibi birçok Kırgız aydını 1938 yılında Josef Stalin'in tarafından halk düşmanı ilan edilerek Ata Beyit adıyla anılan yerde kurşuna dizilerek şehit edilmiştir.

Kırgızların Kiril alfabesini kullanmaya başlamalarıyla birlikte Kırgız diline Rusça'dan birçok kelime girmiş ve Kırgız dilinin yapısı Rus diline benzetilmeye çalışılmıştır. Kırgızistan'da Kiril alfabesine geçişle birlikte 1939 yılına kadar kişilerin soyadlarına uulu, kızı eklenirken, bu tarihten sonra bu ekler Rus diline uygun olarak ov, ve ova olarak yazılmaya başlanmıştır. Bununla birlikte Kırgızca birçok terim Rusça'ya uygun hâle getirilmiştir (Altimisova, 2013:88).

Rusların Türk halklarını Kiril alfabesine geçmeye zorlamalarının nedenlerinden biri de Türkiye'nin 1928 yılında Latin alfabesine geçmesidir. Sovyetler Birliği'nin Türkistan Türklerinin kullandığı alfabe Latin'den Kiril'e geçirmesinin en önemli nedeni, Türkiye ile Orta Asya Türklüğü arasındaki bağları koparmaktır. (Gömeç, 2002:68). Zaten o zamana kadar Bütün Sovyet cumhuriyetlerindeki alfabe değişimlerinde görev alan ve Yeni Türk Alfabeti Komitesi olarak adlandırılan komitenin adı değiştirilerek, Yeni Alfabe Komitesi yapılmıştır. Yeni Alfabe Komitesi 1930'dan sonra Bakü'deki merkezinden Moskova'ya taşınmıştır (Tacemen, 2003:62).

Kırgız gazeteleri özellikle dil ve alfabe konularına yer vermiştir. Sovyet yönetimi, Türk halkları Kiril alfabesini kullanmaya başlamasıyla birlikte geniş kitlelere kendi ideolojik fikirlerini anlatma imkânı bulmuştur. Kiril alfabesiyle çıkan gazete ve dergilerde bolşeviklerin yapmış oldukları faaliyetler,

propaganda amacıyla yer almıştır (Altımisova, 2013:79). Bütün uluslararası terim ve kelimeler gazetelerde Rusçada olduğu gibi kullanılmıştır. Bazı Rusça terimler gazetelerde yayınlanarak halkın öğrenmesi sağlanmıştır.

3.Yöntem

Araştırma kapsamında veri toplama tekniği olarak içerik çözümlemesi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini olarak 1940 ve 1941 yılında Kırgızistan'da en çok tiraja sahip Kızıl Kırgızistan Gazetesi ve Sovyettik Kırgızistan gazetelerinde Kiril alfabesiyle ilgili haberleri kapsamaktadır.

İçerik çözümlemesi bağlamında sınıflandırma sistemi içerisinde yer alan değişkenler şu şekilde tespit edilmiştir:

Kontrol Değişkenleri

- 1.Değişken: Gazeteler
- 2.Değişken: Haberin Dili
- 3.Değişken: Haberin Yayın Tarihi

İçerik Değişkenleri

- 4.Değişken: Haberin Tonu
- 5.Değişken: Haberin Kaynağı
- 6.Değişken: Haberin Konusu

Biçimsel Değişkenler

- 7.Değişken: Haberin Sayfadaki Konumu
- 8.Değişken: Haberin Yayınlandığı Sayfa

Söz konusu sınıflandırma sistemi kapsamında kodlama cetveli hazırlanırken her değişkenin alt kategorileri konuyla ilgili literatür doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu bağlamda; gazeteler Kırgızca ve Rusça olarak sınıflandırılırken; haberlerin veriliş şekilleri pozitif haber, negatif haber ve nötr olarak sınıflara ayrılmıştır. Haberlerin hangi kaynaktan verildiğine bakılarak, haberlerde ön plana çıkan konular; örneklem dâhilindeki gazetelerde yer alan haberlerin ön incelemesi sonucunda elde edilmiştir. Biçimsel değişkenler içinde yer alan haberlerin sayfadaki konumu ise şu şekilde alt kategorilere ayrılmıştır: 1. Sol Üst, 2. Sağ Üst, 3. Sol Alt, 4. Sağ Alt, 5. Sol ve Sağ Üst, 6. Sol ve Sağ Alt, 7. Sol Üst ve Sol Alt, 8. Sağ Üst ve Sağ Alt, 9. Tam Sayfa, 10. İki Sayfa.

Araştırma kapsamında öncelikle 20 tane haber üzerinde ön deneme gerçekleştirilmiştir. Böylelikle; hem genel olarak kodlama cetveli gözden geçirilmiş hem de içerik değişkeni olarak ön plana çıkan haber konularına ilişkin alt kategoriler oluşturulmuştur.

4.Araştırmanın Bulguları: Kırgızların Kiril Alfabesine Geçiş Sürecinin Gazete Haberlerine Yansımaları

Araştırmanın bulguları bağlamında ilk etapta belirli değişkenler doğrultusunda genel olarak gazetelerde konuyla ilgili çıkan haber sayılarına bakılmıştır. Elde edilen verilerden hareketlerle gazetelerde Kiril alfabesiyle ilgili belirli dönemlerde çeşitli nedenlerle haberler yayınlanmıştır.

Tablo 1. Gazeteler			
	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kızıl Kırgızistan	31	57.4	57.4
Sovyettik Kırgızistan	23	42.6	42.6
Toplam	54	100,0	100,0

Söz konusu 2 gazetede 1940 ve 1941 yılı içerisinde yayınlanan haberlere baktığımızda Kızıl Kırgızistan Gazetesi'nde 31 haber yayınlanırken, Sovyettik Kırgızistan Gazetesi'nde 23 haber yayınlanmıştır. Buna göre; söz konusu gazetelerde belirtilen zaman zarfında konuyla ilgili toplam 54 haber yayınlanmıştır.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kırgızca	31	57.4	57.4
Rusça	23	42.6	42.6
Toplam	54	100,0	100,0

Kızıl Kırgızistan Gazetesi Kırgızca haberleri yayınlarken, Sovyettik Kırgızistan Gazetesi ise Rusça haberleri yayınlamıştır. Gazetelerde Kiril alfabesiyle ilgili alfabenin okunuşu ve dil bilgisi kuralları hem Rusça gazetelerde hem de Kırgızca gazetelerde geniş bir şekilde yer bulmuştur.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
11.01.1940	1	1,9	1,9
24.02.1940	2	3,7	3,7
28.02.1940	4	7,4	7,4
24.03.1940	1	1,9	1,9
30.03.1940	2	3,7	3,7
12.04.1940	1	1,9	1,9
14.04.1940	1	1,9	1,9
09.05.1940	1	1,9	1,9
10.05.1940	1	1,9	1,9
11.05.1940	1	1,9	1,9
20.07.1940	1	1,9	1,9
10.08.1940	2	3,7	3,7
17.08.1940	1	1,9	1,9
19.08.1940	1	1,9	1,9
23.08.1940	1	1,9	1,9
31.08.1940	1	1,9	1,9
23.09.1940	1	1,9	1,9
01.10.1940	1	1,9	1,9
13.12.1940	1	1,9	1,9
19.12.1940	1	1,9	1,9
21.12.1940	1	1,9	1,9
25.12.1940	2	3,7	3,7
27.12.1940	2	3,7	3,7
10.01.1941	1	1,9	1,9
25.01.1941	1	1,9	1,9
31.01.1941	1	1,9	1,9
11.03.1941	1	1,9	1,9
22.03.1941	1	1,9	1,9
01.04.1941	2	3,7	3,7
03.04.1941	1	1,9	1,9
04.04.1941	1	1,9	1,9
05.04.1941	1	1,9	1,9
08.04.1941	1	1,9	1,9
09.04.1941	1	1,9	1,9
13.04.1941	1	1,9	1,9
15.04.1941	1	1,9	1,9
18.04.1941	1	1,9	1,9
24.04.1941	1	1,9	1,9
29.04.1941	1	1,9	1,9
30.04.1941	1	1,9	1,9
02.05.1941	1	1,9	13.2
09.05.1941	3	5,6	5,6
15.05.1941	1	1,9	1,9
Toplam	54	100,0	100,0

Gazetelerde yer alan haberlerin yayın tarihlerine bakıldığında; özellikle 1940 yılının son altı ayı ve 1941 yılının ilk altı ayı yoğun olarak konuyla ilgili haberlerin yayımlandığı görülmektedir. Bu tarihlerde alfabe haberlerinin artmasının temel sebebi; Sovyet Hükümeti'nin kararıyla resmen Kiril Alfabesi'ne geçilmiştir. Gazete ve dergilerde Kiril Alfabesi'yle ilgili yaşanan gelişmeler ve alfabeyle ilgili eğitici bilgiler gazeteler aracılığıyla halka duyurulmasından dolayı bu dönemde haberler gazetelerde yoğun olarak yer almıştır.

Tablo 4. Haberlerin Tonu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Pozitif Haber	25	46,3	46,3
Negatif Haber	11	20,4	20,4
Nötr Haber	18	33,3	33,3
Toplam	54	100,0	100,0

Örnekleme de yer alan gazetelerde söz konusu dönemde yayınlanan haberlerin tonunu değerlendirdiğimizde; pozitif haberlerin oranı % 46,3 gibi büyük bir ağırlığa sahipken, nötr olarak verilen haberler ise % 33,3 gibi bir ağırlık taşımaktadır.

Pozitif haberlerde ön plana çıkan konulara baktığımızda halkın büyük çoğunluğunun Kiril Alfabesi'ni öğrendiğini ve alfabeyle ilgili verilen eğitimlerin hızlı bir şekilde gerçekleştiğini vurgulamaktadır. Negatif haberlerde ise bazı kolhozlarda alfabeyle ilgili eğitimlerin verilemediği, yanlış kullanımlar ve eğitimlerde yaşanan aksaklıklar dile getirilmektedir. Kolhozlarda yönetici kısmın Kiril alfabesini öğrenmediği için Sovyet Hükümeti tarafından verilen emir ve bilgileri anlayamadığı eleştirisi gazeteler üzerinden yapılmıştır.

Tablo 5. Haberlerin Kaynağı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Moskova TASS	4	7,4	7,4
Kırgız TAG	4	7,4	7,4
Yerel Kişiler	46	85,2	85,2
Toplam	54	100,0	100,0

Gazetelerde yayınlanan haberlerin kaynaklarına ilişkin verilere baktığımızda haberlerin büyük bir bölümünün yerel kaynaklar tarafından verildiği görülmektedir. Öyle ki; haberlerin %85,2'si yerel kişiler haber kaynağı olarak gösterilirken, % 14,8'i Moskova TASS ve Kırgız TAG haber ajansları haber kaynağı olarak gösterilmiştir. Bunun temel sebebi Kiril Alfabesi'yle ilgili eğitimlerin yerel kişiler tarafından verilmesinden kaynaklanmaktadır. Sovyet Hükümeti tarafından Kiril Alfabesiyle ilgili genel geçer bütün bilgiler Sovyet ülkelerinde istenen değişikliklerle ilgili haberler Moskova TASS tarafından verilmiştir.

¹**Kolhoz**, (КОЛЛЕКТИВНОЕ ХОЗЯЙСТВО) kollektivnoye hozyaystvo (kollektif tarımcılık) kelimelerinin kısaltılmış halidir. SSCB'DE tarım alanında örgütlenen "kollektif tarımla" uğraşan birlikler olarak tanımlanmaktadır.

Toprağın mülkiyeti devlete aittir, 99 yıllığına sembolik bir rakamla köylüye kiraya verilmektedir. Kolhoz üyelerine emeklerinin nicelik ve nitelikleri temel alınarak ödeme yapılmaktadır; emeğin niteliği mesleğe göre belirlenmiştir. Kolhozlarda toprak, üretim araçları ve hayvanlar kolhozcu köylülerin kooperatif mülkiyetindedir. Ancak kolhoz arazinin yanı sıra her kolhozcu ailesinin kendisine ait bahçesi, tarlası ve birkaç hayvanı bulunabilmektedir. Kolhoz ürünleri belirlenen fiyatlar üzerinden devlet kuruluşlarına satmıştır. Kolhozlar seçimle iş başına gelen bir büro tarafından yönetilmektedir. Büro, bir yıl için kolhoz başkanı seçmektedir.

Tablo 6. Haberlerde Ön Plana Çıkarılan Konular

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Eğitim-Öğretim Vurgusu	30	55,6	55,6
İdeolojik Sebepler	13	24,1	24,1
Kültürel Sebepler	4	7,4	7,4
Ekonomik Sebepler	4	7,4	7,4
Sovyet Vatandaşlığı Vurgusu	2	3,7	3,7
Sosyal Sebepler	1	1,9	1,9
Toplam	54	100,0	100,0

Haberlerin içeriğinde yer alan mesajlar bağlamında belirlenen başlıklar çerçevesinde bakılmıştır. Bu bağlamda, Kiril alfabesiyle ilgili ön plana çıkarılan konular mercek altına alındığında; Kiril Alfabesi'nin Eğitim ve Öğretimiyle ilgili mesajların %55,6 ile (Gazetelerde taranan haberler içinde 30 haberle ilk sırada yer aldığını görülmektedir. Bu konunun ardından; İdeolojik sebepler, Ekonomik ve kültürel sebepler, Sovyet vatandaşlığına katkı ve sosyal sebeplerle ilgili haberlerin ön plana çıkarıldığı dikkat çekmektedir. Gazetelerde eğitim öğretimin ön plana çıkmasının temel sebebi Kiril Alfabesiyle ilgili eğitimin bütün Kırgız vatandaşlarına gazeteler üzerinden verilmesinden kaynaklanmaktadır. Kiril alfabesinin halkın büyük bir kesimine öğretilmesinde gazeteler önemli bir rol üstlenmiştir. Alfabe ile ilgili eğitimin temel ayaklarından birini gazeteler oluşturmuştur. Gazeteler üzerinden halka yeni alfabe ile ilgili dersler verilmiştir. Bu nedenle; Kiril Alfabesi'yle ilgili alfabedeki harflerin okunuşu ve dil bilgisi eğitimi ve eğitim öğretim aşamalarına gazetelerde geniş bir şekilde yer bulmuştur.

Sovyetler Birliği'nde yayımlanan gazetelerde ortak ideoloji oluşturulmasında Kiril alfabesinin rolü her fırsatta dile getirilmiştir. Alfabeyle ilgili haberlerde Kiril alfabesinin Komünist ideolojiye vereceği katkı ön plana çıkan konular arasındadır. Gazetelerde Latin alfabesinin Kırgız halkının aydınlanmasını ve okuma yazma oranını engellediği savunulmuştur. Sovyet hükümeti bu nedenle; Kiril alfabesine geçişin bütün Sovyet ülkelerini hızlı bir şekilde kalkınacağı ve halkların birbirini anlamasını kolaylaştıracağını gazeteler üzerinden halka bildirilmiştir. Kiril alfabesinin kullanılmasının Rusça'nın kolayca öğrenilmesine öğrenilmesine katkı sağlayacağı dile getirilmiştir. Ayrıca bu gelişmeler için gazetelerde Rus alfabesindeki bütün harflerin yeni Kırgız Alfabesi'nde kullanılması istenmiş ve bu alfabenin Rus dilbilginin temelinde oluşturulduğu mesajları verilmiştir. Kırgızlardan, kelimelerin yazılışı ve okunuşunu Rusçada olduğu gibi okuyup yazılması istenmiştir.

Tablo 7. Haberlerin Gazete Sayfasındaki Konumu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Sol Üst	4	7,4	7,4
Sağ Üst	24	44,4	44,4
Sol Alt	9	16,7	16,7
Sağ Alt	8	14,8	14,8
Sol ve Sağ Alt	4	7,4	7,4
Sol Üst ve Sol Alt	3	5,6	5,6
Tam Sayfa	1	1,9	1,9
Sayfanın Ortası	1	1,9	1,9
Toplam	54	100,0	100,0

Haberlerin gazete sayfalarındaki konumları incelendiğinde; haberlerin gazete sayfalarının en çok sağ üst bölümde konumlandırıldığı görülmektedir. Kiril alfabesiyle ilgili yapılan haberlerin %44,4'ü sağ üstbölümde yer almıştır. Bu konumlandırmaya yol açan temel etken; okuyucuların alfabeyle ilgili haberleri aynı yerde bulabilmesini sağlayabilmektir. Sol ve sağ alt kısımda ise ayrı ayrı 17 haber yayınlanmıştır.

O dönemde 4 sayfa olarak çıkarılan gazetelerde konuyla ilgili haberlerin en çok hangi sayfalarda yayımlandığına bakıldığında ise; 4. sayfada 29, 3. sayfada 12, 2. sayfada 7 ve 1. sayfada 6 haberin yayımlandığı görülmektedir.

Tablo 8. Gazetelerin Diline Göre Haberler

Gazeteler	Gazetenin Dili		Toplam
	Kırgızca	Rusça	
Sovyetlik Kırgızistan	0	23	23
	0,0%	100,0%	100,0%
Kızıl Kırgızistan	31	0	31
	100,0%	0,0%	100,0%
Toplam	31	23	54
	57,4%	42,6%	100,0%

[$X^2= 54,000$; $p= 0.000$]

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular mercek altına alındığında; yayınlanan gazeteler ve yayınladıkları dil arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu saptanmaktadır. Bir başka ifadeyle alfabe değişimiyle ilgili Sovyetlik Kırgızistan Gazetesi sadece Rusça haberler yayınlarken, Kızıl Kırgızistan Gazetesi sadece Kırgızca haberler yayınlaması bu farklılaşmanın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Tablo 9. Gazetelere Göre Haberlerin Tonu

Gazeteler	Haberin Tonu			Toplam
	Pozitif Haber	Negatif Haber	Nötr Haber	
Sovyetlik Kırgızistan	13	6	4	23
	56,5%	26,1%	17,4%	100,0%
Kızıl Kırgızistan	12	5	14	31
	38,7%	16,1%	45,2%	100,0%
Toplam	25	11	18	54
	46,3%	20,4%	33,3%	100,0%

Araştırmanın bulgularına bakıldığında; gazetelerde haberlerin tonunda gazetelere göre pozitif ve negatif haberler arasında bir farklılaşma olmadığı görülmektedir. Gazetelerde Kiril alfabesine geçiş süreci daha çok pozitif olarak yansıtılmıştır. Sovyetlik Kırgızistan Gazetesi Kiril alfabesine geçiş süreci ile yaptığı haberlerin % 56,5 gibi büyük bir bölümünü pozitif olarak yansıtırken, Kızıl Kırgızistan Gazetesi ise yaptığı haberlerin % 38,7 gibi büyük bir bölümü pozitif bir gelişme olarak okurları ile paylaşmıştır. Negatif haberlere baktığımızda ise; Sovyetlik Kırgızistan Gazetesi % 26,1 haberlerini negatif olarak yansıtırken, Kızıl Kırgızistan Gazetesi'nin yayınladığı haberlerin % 16,1'i negatif yayınladığı görülmektedir. Yayımlanan negatif haberlere baktığımız zaman kolhozlarda alfabe konusuna önem verilmemesi, kolhozların alfabe öğreniminde ilerleyememeleri ve alfabenin okunuşuyla ilgili yapılan hataların giderilmesiyle ilgili olduğu dikkat çekmektedir.

Gazeteler arasında nötr haberlerde önemli bir farklılaşma olduğu dikkat çekmektedir. Sovyetlik Kırgızistan Gazetesi % 17,4 haberlerini nötr olarak yansıtırken, Kızıl Kırgızistan Gazetesi ise % 45,2 gibi haberlerinin büyük bir bölümü yayınladığı haberlerin % 16,1'i negatif nötr tarzda yayınlamıştır. Bu farkın ortaya çıkmasının temel nedeni Kırgızca yayınlanan Kızıl Kırgızistan Gazetesi'nin Kiril Alfabesi'nin öğretilmesi için alfabenin okunuşuyla ilgili haberler yayınlaması bu farkın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Tablo 10. Gazetelere Göre Haberlerin Kaynağı

Gazeteler	Haber Kaynakları		Toplam
	Haber Ajansları	Yerel Muhabirler	
Sovyetlik Kırgızistan	1	22	23
	4,3%	95,7%	100,0%
Kızıl Kırgızistan	7	24	31
	22,6%	77,4%	100,0%
Toplam	8	46	54
	14,8%	85,2%	100,0%

[$X^2= 3,478$; $p= 0.119$]

Araştırmanın bulgularına bakıldığında; gazetelere göre kullanılan haber kaynakları arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı ortaya çıkmaktadır. Haberlerin büyük bir bölümü yerel muhabirler tarafından yapılmıştır. Sovyettik Kırgızistan Gazetesi'nde konuyla ilgili yapılan haberlerin % 95,7'si yerel muhabirler tarafından yapılırken, Kızıl Kırgızistan Gazetesi'ndeki haberlerin % 77,4'ü yerel muhabirler tarafından yapılmıştır. Kırgızca olarak yayınlanan gazetelerde alfabe süreci ve gelişmelerle ilgili Komünist Parti'nin görüşleri Moskova TASS Haber Ajansı aracılığıyla Kırgızca yayınlanan Kızıl Kırgızistan Gazetesi'ne gönderilmiştir.

Tablo 11. Gazete Haberlerinde Ön Plana Çıkan Konular

Konular	Gazeteler		Toplam
	Kızıl Kırgızistan	Sovettik Kırgızistan	
Kültürel Sebepler	0 0,0%	4 100,0%	4 100,0%
Sosyal Sebepler	1 100,0%	0 0,0%	1 100,0%
Ekonomik Sebepler	2 50,0%	2 50,0%	4 100,0%
İdeolojik Sebepler	6 46,2%	7 53,8%	13 100,0%
Eğitim-Öğretim Sebepleri	21 70,0%	9 30,0%	30 100,0%
Sovyetler Vatandaşlığı Vurgusu	1 50,0%	1 50,0%	2 100,0%
Toplam	31 57,4%	23 42,6%	54 100,0%

Araştırmanın ortaya koyduğu önemli bulgulardan bir diğeri de; gazetelerde yayınlanan haberlerin ön plana çıkardığı konulardır. Konular bağlamında en önemli yoğunlaşmanın, “Eğitim öğretim içerikli mesajlar” ve “ideolojik sebepler” kapsamında olduğu dikkat çekmektedir. Araştırma bulguları incelendiğinde; bu konudaki yoğunlaşmanın temel sebebi olarak; gazeteler aracılığıyla Kiril alfabesinin halka tanıtmak ve öğretilmek için yapılan haberlerin yoğunluğundan kaynaklandığı görülmektedir. Özellikle Kırgızca olarak yayınlanan Kızıl Kırgızistan Gazetesi halkın Kiril alfabesiyle okuma-yazma öğrenmesi için yayınladığı haberlerin % 70,0'i Kiril alfabesi eğitim-öğretimine yönelik olmuştur. Sovyettik Kırgızistan Gazetesi'nde ise Eğitim öğretimle ilgili haberlere % 30 oranında yer verilmiştir. Bu haberlerde eğitim öğretimde okullardan, öğrencilerden, öğretmenlerden ve yerel yönetimlerden Kiril alfabesine öğretilmesine yönelik çalışmalarda neler beklendiği üzerinde durulmuştur.

Gazete haberlerinde konu bazında en fazla yoğunlaştığı ikinci konu da; “ideolojik konular olmuştur. Bu konu bağlamında; Sovyettik Kırgızistan gazetesindeki haberlerde % 53,8 gibi bir oranla Sovyetler Birliği'nin sıkı ilişkiler kurması ve bu ülkelerin Komünist idealleri benimsemesi açısından Kiril alfabesinin önemine göndermede bulunmasına karşılık; Kızıl Kırgızistan Gazetesi'nde % 46,2 oranında Sovyet ideolojisi konusuna Lenin, Marks ve Engels gibi sosyalizmin öncülerini anlayabilmenin Kiril alfabesinin öğrenilmesiyle sağlanabileceği ve Komünist Parti'nin reformlarını gerçekleştirmenin Kiril alfabesinin öğrenilmesiyle kolaylaşacağına referansta bulunan mesajlar verildiği görülmektedir.

Gazetelerde Kiril alfabesi ile ilgili ön plana çıkardığı konular kapsamında en fazla öne çıkan üçüncü konunun ise “Ekonomik” ve “Kültürel” içerikli mesajlar olduğu görülmektedir. Öyle ki; Sovyettik Kırgızistan Gazetesi'nde Kiril alfabesine geçiş Kırgız halkının dünya edebiyatı ile tanışmasının anahtarı olarak gösterilmiştir. Haberlerde Kırgız kültürünün dünya ile entegre olması kitap ve kütüphane gibi kültürel birikimin artması gibi konulara vurgu yapan mesajlar verilmiştir. Kiril alfabesinin öğrenilmesinin Rusçayı öğrenmeyi de kolaylaştıracağı ve bunun halka büyük olanaklar sağlayacağı da bildirilmiştir.

“Ekonomi” konusu da Kiril alfabesiyle ilişkilendirilmiştir. Gazetelerde Kiril alfabesine geçiş Sovyetler Birliği içerisinde ekonomik kalkınmanın ve teknolojiyi yakalamasının lokomotif olarak gösteren mesajlara yer verilmiştir. Kolhozların Kiril alfabesini öğrenmeleriyle diğer ülkelerle anlaşabilmelerinin kolaylaşacağı

ve böylelikle tecrübenin dolayısıyla ekonomik olarak kalkınmayı sağlayacağı mesajları gazetelerde yer verilen mesajlar arasındadır.

Gazetelerde Sovyet vatandaşlığı vurgusu dönemin şartları gereği çok fazla üzerinde durulmamışsa da gazetelerde birer haberle bu konuya yer verilmiştir.

Sonuç

Kırgızların Kiril alfabesine geçmesiyle birlikte Rus alfabesi gazeteler aracılığıyla Kiril alfabelinden oluşturulan Kırgız dili halka öğretilmiştir. Böylelikle Kırgızların Sovyetler Birliği içerisinde Kiril alfabesi kullanan diğer Sovyet ülkelerini takip etmeleri kolaylaşmıştır. Ancak Kiril alfabesine geçişle birlikte Kırgızca Rusça'nın etkisi etkisi altında kalmıştır. Kırgızcaya Rusçadan birçok kelime girmiştir.

Sovyet yönetimi Kiril alfabesine geçiş sürecini basın üzerinden kontrol etmiştir. Alfabe sürecinde yaşanan eksiklikler ve gelişmeler gazeteler aracılığıyla halka duyurulmuştur. Böylelikle Kiril alfabesine geçiş süreci hızlandırılmış ve Kırgız dilinde Kiril alfabelinin kullanılması hem Kırgızcanın hem de Rusçanın birlikte öğrenilmesini kolaylaştırmıştır. Aynı zamanda Kırgızların Kiril alfabesine geçmesi Komünist partinin gazetelerde Kiril alfabelinin kullanımına yönelik telkinleri Kırgızca üzerinde Rusça'nın etkinliğini artırmıştır. Komünist Parti'nin gerçekleştirmeyi planladığı kültürel, sosyal ve ekonomik icraatların gerçekleştirilmesi hızlanmıştır. Kırgızistan'da Komünizm'in yayılarak pekişmesini hızlandırmıştır. Bu gazetelerde yayınlanan haberler sadece Kiril alfabelinin öğretme ve öğrenme sürecini yerine getirmekle kalmayıp yayımlanan bu fikirler geniş kitlelere ulaşarak sosyalist düzenin beklentileri; halkın bilincinin komünistleştirilmesi, tarihi ve kültürel mirastan koparılması, kültürün Bolşevikleştirilmesi ve komünist düzenin sağlanmasını gerçekleştirmiştir.

Gazetelerde verilen haberlerin büyük bir bölümü Kiril alfabelinin Sovyet ülkelere kattığı ekonomik, kültürel ve teknolojik gelişmeler üzerinde pozitif haberler yayımlarken, negatif haberler Kiril alfabelinin öğrenilmesinde yaşanan sıkıntıların bu tür gelişmeleri engellediği üzerine olmuştur. Gazetelerde yapılan haberlerde Kiril alfabelinin Türk halklarını birbirine yakınlatacağı dile getirilirken, Kiril alfabesi Kırgızları diğer Türk halklarından sosyal ve kültürel olarak uzaklaştırmıştır. Bunun yanında sosyal, ekonomik ve kültürel olarak Sovyet Rusya'ya yakınlatacaktır. Bu ise Kırgızların ilimi ve kültürel olarak Rus kültürünün etkisinde kalmalarına neden olmuştur.

Kiril alfabesine geçişle birlikte 1937 yılında Bakü'de yapılan İmla ve Terminoloji Konferansı'nda alınan kararlar doğrultusunda bütün Türk halklarında olduğu gibi Kırgızlarda da Ruslaştırma faaliyetleri yürütülmüştür. Kırgızlar uluslararası terimleri Rusçada kullanıldığı gibi kullanmışlardır. Rusça terimleri de Kırgızcaya çevirmeden olduğu gibi kullanmışlardır. Osmanlıca, Arapça ve Farsçadan alınan kelimeleri de aynı anlamı veren Rusça kelimelerle değiştirerek kullanmışlardır.

Kaynakça

Altımisova, Z. (2013). Brief history of first national periodical in Kyrgyzstan (1924-1940). SDU Faculty of Arts and Sciences Journal of Social Sciences, August 2013, No: 29. pp.73-90.

Ayhan, B. (2008). Sovyet Medya Sisteminden Liberal Sistemine Geçiş: Kırgızistan Medya Sisteminde Sorunlar ve Çözüm Yolları, 6. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, 25-28 Mayıs, Celalabat, Kırgızistan, ss. 190-204.

Aşçı, U.D., (2009). Kırgız Dili ve Edebiyatının Kuruluş Yıllarına Ait Arap Harfli Kırgız Metinlerinde Alfabe ve Yazım Kuralları, Türkbilim Türkoloji Araştırmaları Dergisi, 2009/17, ss. 5-32.

Ergun, A. (2010). Azerbaycan'da Bir Ulusal Kimlik Meselesi Olarak Alfabe Değişiklikleri. Bilig, Yaz 2010, Sayı 54: 139-160.

Gömeç, S. (2002). Kırgız Türkleri (Tarihten Günümüze). Akçay Yay. Ankara. Kızıl Kırgızistan, 24 Ağustos 1939.

Mambetsariev, T. (1984). Sosyalizm ve Komünizm Döneminde Kırgız Yazılı Basını, Kırgız Basım, Frunze. (Мамбетсариев, Т. (1984). Кыргызстандын Басма Сөзү Социализмди жана Коммунизмди Куруу Мезгилинде. Кыргыз Басым, Фрунзе (Бишкек)).

Mırzahmetov, M. (1993). Kazak Kalay Orıstandırıldı. Atamura, Almatı. (Мырзахметов, М. (1993). Казак Каалай Орыстандырылды. Атамұра, Алматы.)

Taceman, A. (2003). Rus Hakimiyetindeki Türklerin Alfabelerinin Değiştirilmesi, Erciyes Ün. Yay. Niğde.

Narmamatova, T., Akman, E. (2010). Türk Dünyası Entegrasyonunda Dil ve Alfabe Ortaklığını Gerçekleştirmede Medyanın Rolü: Kırgızistan Örneği, 21. Yüzyılda Türk Dünyası Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı, 02-05 Aralık Lefke, 2010, ss.497-509.

Orozbayeva, B.. (1998). Qasım Tınıstan Uulu Ene Tilibiz. İstanbul: S.E.K Baskı.

Taceman, A. (1993). Rus Egemenliğindeki Türklerin Alfabelerinin Değiştirilmeleri : 1769-1940, Erciyes Ün. Yay., Kayseri

Tentemişev, M. (2004). Kırgız Tuusu-XXI Yüzyıl Gazetesi, Uçkun, Bişkek. (Тентимишев, М. (2004). Кыргыз Туусу-XXI кылым гезити. Учкун, Бишкек.)

Vural, S. (1994). Kitle İletişiminde Denetim Stratejileri, Bilim Kitapları, Ankara.